

La Constitució de Cadis a la Lleida del Trienni liberal

Antoni SÁNCHEZ CARCELÉN
Universitat de Lleida

L'ocupació napoleònica, les Corts de Cadis i l'antiliberalisme de la restauració borbònica

De ben segur que Jeroni Maria de Torres, bisbe de Lleida, no s'imaginà durant els primers dies de l'any 1808 els transcendents esdeveniments que farien trontollar els fonaments de l'Antic Règim. El 28 de maig encapçalà la resistència contra l'invasor napoleònic atiant un moviment popular conegut amb el nom de *sagrament dels lleidatans*¹, presidí una Junta de govern i defensa que esdevingué corregimental i, poc després, contribuí decisivament a la formació de la Junta Superior de Catalunya amb seu a Lleida, tot assumint la seva presidència². S'havia confirmat la fallida d'unes velles institucions i autoritats incapaces de fer front a l'amenaça de la *Grande Armée*. Per revertir la fràgil provisionalitat governamental i cercar una consensuada legitimitat, la Junta Central convocà unes Corts el 20 de maig de 1809. La Junta del Principat féu partícips els consistoris, juntes locals, corporacions religioses i personalitats il·lustres per què enviessin unes memòries que contestessin les qüestions³ plantejades a la comissió de la mateixa Junta creada a tal efecte.

La de Lleida envià un informe força influenciat pel seu màxim dirigent, Jeroni Maria de Torres. El bisbe, a la seva resposta a la consulta al país de 1809, es mostrà contrari a qualsevol correcció de les lleis fonamentals del regne perquè la solució era "*la inmutabilidad de la ley*"⁴. Torres també es posicionà favorablement vers la monarquia catòlica i la Inquisició⁵, principal instrument de control social. De la mateixa manera, fou contrari al reformisme il·lustrat en el camp eclesiàstic, si bé es mostrà d'acord amb un reformisme de caire civil. En canvi, el capítol catedralici de Lleida defensà una postura més reformista⁶, considerant que "*la Nación sabrá resucitar las Constituciones*

1. Antoni SÁNCHEZ i CARCELÉN, *La Guerra del Francès a Lleida. La insurgència lleidatana contra Napoleó i les seves conseqüències (1808-1814)*, Lleida, Pagès Editors, 2008, pp. 81-82.

2. Antoni SÁNCHEZ i CARCELÉN, "El movimiento juntista en Lleida a principios de la Guerra de Independencia (1808)", *Historia Constitucional*, 10 (2009), pp. 41-61.

3. Sobre la celebració i la finalitat de les Corts; mitjans de continuar el conflicte armat; formació d'un exèrcit permanent; reforma de la legislació; recaptació i administració de les rendes reials o reforma de l'educació. Antoni MOLINER, *Catalunya resistent a la dominació francesa (1808-1812)*, Barcelona, Edicions 62, 1989, pp. 147-148; i Miguel ARTOLA, *Los orígenes de la España contemporánea*, Madrid, Instituto de Estudios Políticos, 1959, vol. II, pp. 335-337.

4. *Archivo del Congreso de los Diputados*, [d'ara endavant: ACD], Sección General, legajo 6, n. 17, 21 i 24.

5. El bisbe de Lleida considerà el Sant Ofici com un puntal més de l'Antic Règim monàrquic i de l'Espanya eterna, la Inquisició, no tan sols assegurà la puresa de la fe al passat, sinó que es mantingué lliure durant segles de la "contaminación" de les idees irreligioses i llibertines, conservant el seu caràcter piadós i fidel. De fet, conclougué Torres, s'havia demostrat que les dues úniques nacions europees que havien derrotat Napoleó havien estat Portugal i Espanya, a on el Tribunal encara estava en vigor. ACD, Sección General, legajo 6, n. 21 y 24.

6. ARTOLA, *Los orígenes de la España contemporánea*, vol. II, pp. 224-228.

*o leyes fundamentales de la Monarquía de España que engrandecieron su poder y que han sido sofocadas por el despotismo de los Reyes, y de sus Ministros*⁷.

La Junta Superior de Catalunya escollí com a representant a les Corts de Cadis l'ardiaca de Benasc i canonge de la diòcesi de Lleida Josep Espiga i Gadea⁸ el 5 de febrer de 1810 a las Cases Consistorials de Manresa⁹. Poc després, el Congrés de Tarragona anuncià al poble català la propera reunió de Corts i la seva decisió de lliurar 6.480 duros per a les despeses dels diputats elegits¹⁰. Entre ells, calia incloure Josep Vidal, canonge penitenciari de Lleida, encara que mai viatjà a Cadis perquè preferí quedar-se a la ciutat, on col·laborà amb les autoritats napoleòniques, sent designat nou bisbe de Lleida¹¹.

L'eclesiàstic Josep Espiga i Gadea destacà a l'assemblea constituent gaditana per exhibir les seves vastes dots de cognició, tant en ciència política com en dret constitucional. Gràcies al seu innat talent i a les seves àmplies facultats per a la retòrica, assolí l'aquiescència de les galeries i obtingué una sòlida reputació al Congrés. Gadea s'erigí en un ferm defensor del projecte liberal i reformista; per exemple, participà activament en l'elaboració del decret sobre les eleccions dels nous ajuntaments i votà contra la reposició del Tribunal del Sant Ofici, tot desmarcant-se de la major part dels diputats catalans¹².

Un cop proclamada la Constitució, el 19 de març del 1812, el capità general de Catalunya manà fer-ne la publicitat necessària i en lliurà un exemplar a totes les autoritats¹³. A la francesa Lleida no s'aplicà la carta magna gaditana, ja que havia caigut a mitjans de maig de l'any 1810, després de gairebé un mes de setge, davant dels ferotges atacs de les tropes franceses comandades pel general napoleònic Louis Gabriel Suchet. Sota l'administració gala, la ciutat fou designada capital del departament imperial de les Boques de l'Ebre¹⁴.

126

7. Antoni SÁNCHEZ i CARCELÉN, "Eclesiásticos catalanes y las Cortes de Cádiz", *Anuario de Historia de la Iglesia*, 19 (2010), p. 106.

8. Antic canonge de l'església de Sant Isidre de Madrid, havia gaudit d'una notable influència a la Cort, amb el ministre Urquijo i amb el rei Carles IV; l'any 1808 encara formava part del Consell de S. M. i era cavaller pensionat de l'ordre espanyola reial i distingida de Carles III i auditor del tribunal de la Rota. SÁNCHEZ i CARCELÉN, "Eclesiásticos catalanes y las Cortes de Cádiz", pp. 112-114.

9. *Archivo de la Corona de Aragón*, [d'ara endavant: ACA], *Guerra Independencia, Archivo Junta Superior de Cataluña*, Sessió de 3 de febrer de 1810, vol. 2, fs. 75-75r.

10. ACA, G.I., AJSC, Sessió de 29 de juliol de 1810, vol. 2. f. 84r.

11. Vegeu Antoni SÁNCHEZ i CARCELÉN, "Las consecuencias del afrancesamiento de Josep Vidal", *e-Legal History Review*, <<http://www.iustel.com>>, 6 (2008).

12. Maties RAMISA, *Polítics i militars a la Guerra del Francès (1808-1814)*, Lleida, Diputació de Lleida, 2008, pp. 224-225; i Enric JARDÍ, *Els catalans de les Corts de Cadis*, Barcelona, Rafael Dalmau, 1963, pp. 34, 51 i 55-57.

13. Audiència, Junta Suprema, bisbe de Vic i mitra de Tarragona, caps militars, Ajuntament de Manresa i governadors de Barcelona, Lleida, Solsona, Seu d'Urgell, Talarn, Vilafranca del Penedès, Puigcerdà, Cervera, Manresa, Vic, Mataró, Girona i Figueres. ACA, G.I., Caixa 20, Olesa, 21 de novembre de 1812.

14. Antoni SÁNCHEZ i CARCELÉN, "Lérida (1810). El dominio de la línea del Segre", dins Gonzalo BUTRÓN PRIDA i Pedro RÚJULA (eds.), *Los sitios en la Guerra de la Independencia: la lucha en las ciudades*, Madrid, Sílex/Servicio de Publicaciones de la Universidad de Cádiz, 2013, pp. 99-116; i Jesús BURGUEÑO, *Reordenament territorial a l'Espanya contemporània: la província de Lleida (1800-1850)*, Lleida, Edicions de la Universitat de Lleida, Espai/Temps, núm. 25, 1995.

El prelat de la diòcesi, Jeroni Maria de Torres, una vegada que Lleida fou assetjada per les tropes franceses, es refugià a Mallorca. Les Corts de Cadis decretaren la llibertat d'impreses, fent que molts literats pogueren publicar i expressar la seva opinió. El nucli més integrista de l'Església mostrà la seva profunda oposició. De fet, Torres juntament amb altres cinc bisbes col·laborà en l'elaboració d'una carta pastoral titulada *Instrucción de los ilustrísimos señores obispos de Lérida, Tortosa, Barcelona, Urgel, Teruel y Pamplona al clero y pueblo de sus diócesis*¹⁵, datada a Palma el 12 de desembre de 1812. La *Instrucción* fou dirigida a eradicar les doctrines errònies dels filòsofs espanyols difoses pels soldats napoleònics i consignades als Diaris de les Corts gaditanes que es basaven, segons aquests prelats, en l'anticlericalisme, l'ultratge als ministres de l'Església i l'atac a la disciplina eclesiàstica, tant a la seva immunitat com a la seva doctrina, amb la finalitat de descristianitzar Espanya i seguir els passos de la Revolució francesa¹⁶.

La *Instrucción* es difongué de pressa per bona part del regne espanyol, sent àmpliament utilitzades les seves consignes en un alt nombre de documents reialistes i pels religiosos més doctrinaris. De fet, donat el seu ideari reaccionari, s'inspirà en el pensament d'Abbé Barruel¹⁷. La *Instrucción* fou prohibida per la Junta censora de Cadis i a tot Catalunya per ordre del capità general. Tot i la seva importància històrica, la *Instrucción* tingué una escassa difusió a la Lleida dominada per les tropes franceses¹⁸.

Des de l'inici de l'ocupació napoleònica, Suchet designà com a governador militar i polític de la ciutat al baró d'Henriot, qui encapçalà una dura política repressiva. Als morts per l'assalt francès es sumaren els presoners de guerra, els tributs de guerra, la formació d'un nou cos destinat a garantir l'ordre i la seguretat pública, fins llavors inèdit com a tal, la policia urbana, i, sobretot, un bon nombre d'afusellats per motius

15. Antonio José Salinas Moreno (Tortosa); Pablo de Sitjar y Ruata (Barcelona); Francisco de la Dueña (Seu d'Urgell); Blas Joaquín Montoya Díez (Terol); Veremundo Arias Texeiro (Pamplona); i Romualdo Antonio Mon Velarde (arquebisbe de Tarragona). *Instrucción pastoral de los ilustrísimos obispos de Lérida, Tortosa, Barcelona, Urgel, Teruel y Pamplona al clero y pueblo de su diócesis*, Palma de Mallorca, 1812. Analitzada a Sánchez i Carcelén, "Eclesiàsticos catalanes y las Cortes de Cádiz", pp. 117-124.

16. El seu principal objectiu era defensar l'absolutisme, fer una apologia del clergat i els religiosos, criticar la intervenció de l'Estat en la disciplina externa de l'Església, justificar els seus béns i les seves riqueses, a més de qualificar els liberals gaditans de tan irreligiosos com els revolucionaris francesos. Antoni MOLINER, "L'adaptació de l'Església de Barcelona a la Guerra i postguerra del Francès", dins DDAA, *Segon Congrés Recerques, Enfrontaments civils: Postguerres i reconstruccions*, Lleida, Pagès editors, 2002, p. 339; i Manuel REVUELTA GONZÁLEZ, "La Iglesia española ante la crisis del Antiguo Régimen (1808-1833)", dins Ricardo GARCÍA-VILLOSLADA (dir.). *Historia de la Iglesia en España*, vol. *La Iglesia en la España contemporánea*, Madrid, BAC, 1979, p. 64.

17. Vegeu Augustin BARRUEL, *Memorias para servir a la historia del jacobinismo*, Palma de Mallorca, Imprenta de Felipe Guasp, 1814; i *Id.: Historia del clero en tiempos de la Revolución francesa*, Palma de Mallorca, Imprenta de Felipe Guasp, 1814.

18. Antoni SÁNCHEZ i CARCELÉN, "Lleida al inicio de la dominación napoleónica (1810)", dins *Actas del Congreso Internacional Guerra de la Independencia en Extremadura. II Centenario 1808-2008/ coord. por Felipe LORENZANA DE LA PUENTE*, Llerena, 2009, pp. 467-480.

econòmics o polítics¹⁹. Des del 23 de maig de 1810 fins el 12 de setembre de 1813, els agents napoleònics afusellaren, a l'actual plaça de Sant Joan, 201 persones entre homes, dones i nens²⁰.

Taula 1: Afusellats en temps de la proclamació de la Constitució

NÚM.	NOM I COGNOM	DATA	LLOC DE NAIXEMENT
1	Joan Lleopart	19-3-1812	Arbeca
2	Josep Sans Minguet	19-3-1812	Arbeca
3	Antoni Benavent	19-3-1812	Maials
4	José Boé García	19-3-1812	Torrebesses
5	Josep Salvià	25-3-1812	Alguaire
6	Miquel Murtra	25-3-1812	Alguaire
7	Joan Pastó	2-4-1812	Arbeca
8	Ramon Lleopart	2-4-1812	Arbeca
9	Jose Marca	2-4-1812	Arbeca
10	Ramon Bonet	2-4-1812	Verdú
11	Mateo Berengué	2-4-1812	Verdú
12	Antoni Pons	6-4-1812	Castelldans
13	Agustín Seres	6-4-1812	Vilanova d'Alpicat
14	Ramon Piqué	11-4-1812	Belianes
15	Ramon Juní	11-4-1812	Belianes
16	Vicente Barrufet	16-4-1812	Puigvert
17	Josep Barrufet Vicianà	16-4-1812	Puigvert
18	Francisco March	16-4-1812	Puigvert

128

Elaboració pròpia a partir de: APSJ, Llibres de defuncions, vol. VIII, llista d'afusellats donada per Mathías Corbella, beneficiari de la parròquia de Sant Joan; i per Antonio Pamfés, religiós franciscà.

Els afusellaments que tingueren lloc el 19 de març de 1812 o en dates immediatament posteriors pogueren estar estrictament relacionats amb la proclamació de la primera Constitució espanyola a Cadis i la seva repercussió que tingué a Lleida, ja que segurament la seva promulgació donà empenta a la resistència antifrancesa²¹.

El Baró d'Eroles obtingué la rendició de l'autoritat francesa establerta a Lleida sense l'ús de cap tipus de violència el 14 de febrer de 1814²². Poc després, el 4 de maig, Ferran VII publicà el seu famós decret a València. Reassumí la plena sobirania, anul·là la constitució i dissolgué les Corts, ordenant a més l'expulsió de les persones que fossin liberals o afrancesats. De pas cap a Madrid, el *Desitjat* monarca entrà a Lleida el 6 de

19. Antoni SÁNCHEZ i CARCELÉN, "Lleida francesa: la dictadura militar de Henriot y el gobierno de Alban de Villeneuve (1810-1814)", dins *Actas del Congreso Internacional sobre la guerra de la Independencia y los cambios institucionales*, València, Diputació de València, 2008, pp. 153-172; ID. "Los costes sociales de la Guerra de la Independencia en Lleida", dins Beatriz FRIEYRO DE LARA (coord.), *Guerra, Ejército y sociedad en el nacimiento de la España contemporánea*, Granada, Universidad de Granada, 2009, pp. 353-374; i *Id.* "La represión francesa durante la Guerra de la Independencia en Lleida", dins Cristina BORREGUERO BELTRÁN, (coord.), *La Guerra de la Independencia en el Mosaico Peninsular (1808-1814)*, Burgos, Universidad de Burgos, 2010, pp. 773-792.

20. Arxiu Parroquial de Sant Joan, [d'ara endavant: APSJ], Llibres de defuncions, llista d'afusellats, vol. VIII, foli 86.

21. Antoni SÁNCHEZ i CARCELÉN, "Guerra total: Lleida i els napoleònics", *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, Vol. 51, 2010, Girona, pp. 425-443.

22. Antoni SÁNCHEZ i CARCELÉN, "La reconquesta de la ciudad de Lleida (1814)", dins *Actas del VI Congreso de Historia Militar: La Guerra de la Independencia española: Una visión militar*, Madrid, Ministerio de Defensa, 2008, vol. II, pp. 145-153.

setembre. Els absolutistes lleidatans l'aclamaren, desenganxaren el cotxe reial dels seus cavalls i, des del pont major, el portaren a força de braços fins el palau del bisbe on s'allotjà²³. L'alliberament inicial es convertí en un retorn a l'absolutisme més estricte. S'intentà reconstruir l'imaginari col·lectiu i els valors propis de l'Antic Règim: una societat fortament jerarquitzada i tancada en la qual la religió tenia una funció legitimadora. L'Església monopolitzà la capacitat de transmissió de les idees contràries als principis de la Il·lustració i del liberalisme. Defensà una visió pessimista de la naturalesa humana i providencialista de la història, en la qual quedava reduït el nivell d'autonomia humana a un paper insignificant. De la naturalesa humana no es derivaven uns drets fonamentals, com la igualtat i la llibertat. Tampoc cabia cap pacte social per a garantir l'ordre, ja que la societat era una creació directa de Déu. La sobirania de la nació era impracticable i conduïa a l'anarquia²⁴.

L'any 1816 Josep Bassa²⁵, doctor en Sagrada Teologia y ex-vicari general de la congregació cistercenc de la Corona d'Aragó i del regne de Navarra, publicà a Lleida *Soberanía del pueblo* per tal de defensar l'ideari més tradicionalista i conservador, refusant qualsevol sistema democràtic i atacant amb duresa les hipòtesis reformistes pròpies de la filosofia francesa. Bassa elaborà la seva obra en oposició a la ideologia liberal i defensora de la separació de poders de Francisco Martínez Marina del qual escrigué que tenia “*contradicciones y frívolas razones contenidas en su obra*”²⁶. L'edicta de 22 de juliol de 1815 condemnà els escrits contraris a la religió i l'Estat, gairebé 200 títols foren prohibits, entre ells la *Teoría de las Cortes* de Francisco Martínez Marina, qui fou repressaliat políticament per les seves conviccions liberals i es veié obligat a desplaçar-se a Lleida (1818-1820), on fou desterrat²⁷.

Així doncs, el règim absolut borbònic féu inviable la supervivència de qualsevol vestigi de la Constitució gaditana. De fet, durant el període comprès entre els anys 1814-1820 la qüestió cabdal i primera per als lleidatans, tanmateix, fóra la d'encarrilar la

23. Josep LLADONOSA i PUJOL, *Història de Lleida*, Tàrrrega, Diputació de Lleida, 1974, p. 689.

24. Vegeu Antoni MOLINER, “El antiliberalismo eclesiástico en la primera restauración absolutista (1814-1820)”, *Hispania Nova*, 3 (2003).

25. L'ideari de Josep Bassa a MOLINER, “El antiliberalismo eclesiástico...”; Antoni SÁNCHEZ i CARCELÉN, *Absolutisme i liberalisme a Lleida 1814-1828*, tesi doctoral, Universitat de Lleida, TDX, 2007, pp. 494-499; Id. “El pensament polític a la Lleida del Trienni Liberal”, dins Jaume RENYER i Enric PUJOL, (dirs.), *Pensament polític als Països Catalans: història i prospectiva 1714-2014*, Barcelona, Pòrtic, 2008, pp. 131-142; i ID. *Absolutisme i liberalisme: L'Església de Lleida durant el regnat de Ferran VII (1808-1833)*, Barcelona, Ajuntament de la Poble de Claramunt, Col·lecció Claramonte, 2012, pp. 70-74.

26. Josep BASSA, *Soberanía del pueblo carta con honores de discurso escrita*, Lleida, Bonaventura Corominas impresor, 1816, p. 3.

27. REVUELTA, *Política religiosa de los liberales en el siglo XIX*, Madrid, 1973, pp. 11-12. Francisco Martínez Marina fou prevere i canonge electe de l'Església de Lleida des del 7 de setembre de 1818. Marina, natural d'Oviedo, el 27 de juliol de 1778 rebé el grau de llicenciat en sagrada Teologia a la universitat d'Oviedo. El Reial Decret de Ferran VII del 21 de juny de 1818, designà Francisco Martínez Marina propietari d'aquesta canongia a la Catedral de Lleida. Anteriorment era canonge de l'Església col·legial de Sant Isidre de Madrid. Arxiu Capitular de Lleida, [d'ara endavant: ACL], Col·lacions, vol. 36 (1816-1831), p. 137. SÁNCHEZ i CARCELÉN, *Absolutisme i liberalisme a Lleida 1814-1828*, p. 482. Amb la tornada dels liberals es traslladà novament a Madrid, però un altre cop Ferran VII i l'absolutisme el confinaren a Saragossa on passà tota la dècada ominosa fins a la seva mort al 1833. José Luis ABELLÁN, *Liberalismo y romanticismo (1808-1874)*, vol. IV de la *Historia crítica del pensamiento español*, Madrid, 1984, pp. 113-114.

recuperació material després dels avatars soferts per l'assalt i l'ocupació napoleònica, sent la pobresa el punt de partida per a la reconstrucció.

Visca la Pepa! De l'absolutisme al constitucionalisme²⁸

L'1 de gener de 1820 el tinent coronel Rafael de Riego proclamà la Constitució de Cadis de l'any 1812 a Cabezas de San Juan (Sevilla). El 7 de març Ferran VII acceptà la carta magna, iniciant-se la segona experiència liberal²⁹. A Lleida, la carta magna es proclamà el dia 12, quan el corregidor rebé la notícia que s'havia publicat a Barcelona i envià un ofici als integrants de la Paeria. El consistori lleidatà a través d'un pregó féu saber a tots els habitants de la ciutat la bona nova. Seguidament, el ple municipal acordà que s'hauria de publicar el 14 de març, quan José Ruiz Manzano, batlle Major de Lleida, la llegí a la plaça Reial³⁰. Per tal de celebrar l'efemèride es dugué a terme una salva d'artilleria davant de tota la guarnició de l'exèrcit establerta a la ciutat i un múltiple toc de campanes a la Catedral³¹.

La Constitució de 1812, una de les més avançades del primer terç del segle XIX a Europa, transformà els antics vassalls en ciutadans, tot garantint-los la llibertat, la igualtat i la propietat. Els nous ajuntaments es convertiren ràpidament una peça clau del nou engranatge liberal, ja que esdevingueren les autoritats més properes a la població. Tots restaren sota una única sobirania, la nacional i, per tant, es regien per les mateixes normes i els membres del consistori eren elegits per sufragi indirecte pels veïns majors de 25 anys. Ràpidament, les eleccions es convertiren en un punt de conflicte i de debat polític de primer ordre. La nova legislació contemplava l'elecció de dos batlles, a Lleida s'escollia un com a primer i un altre com a segon, mentre que els regidors, vuit per aquesta ciutat i els síndics, dos, de manera periòdica. Al primer procés electoral la participació fou discreta ja que no arribà al 50%, evidenciant que els canvis liberals i proto-democràtics necessitaven un període d'adaptació³². L'anterior experiència es produí arran del motí del Feneret de principis de l'any 1809.

130

28. Per ampliar la informació vegeu Antoni SÁNCHEZ i CARCELÉN, *La revolució liberal a Lleida (1820-1823)*, Lleida, Servei de publicacions de la Universitat de Lleida, Espai-Temps núm. 48, Lleida, 2006.

29. Ramon ARNABAT, *La revolució de 1820 i el Trienni liberal a Catalunya*, Vic, Eumo editorial, 2001, p. 21; Alberto GIL NOVALES (ed.), *Rafael de Riego. La revolució de 1820, día a día. Cartas, escritos y discursos*, Madrid, Tecnos, 1976, p. 34; i Josep FONTANA, *La quiebra de la monarquía absoluta*, Barcelona, Crítica, 1971, pp. 352-374.

30. Arxiu Municipal de Lleida, [d'ara endavant: AML], Actes de l'Ajuntament de Lleida, 1820, pp. 1 i 4. Tomàs Mustany i Joan Solé cobraren dues lliures, un sou i tres diners per la fabricació del tauló destinat a la promulgació de la carta magna. *Ibid.*, pp. 11-12.

31. Reberen una invitació especial el bisbe Rentería, el Dean, el Capítol, l'ardiaca Josep Espiga i Gadea i els quatre rectors de la ciutat, els quals havien de jurar i publicar la constitució a les seves parròquies, *Ibid.*, p. 20.

32. D'aquests càrrecs, els batlles s'havien d'elegir anualment, mentre que dels regidors i els síndics s'havien de renovar la meitat cada any, sent normal que un regidor o síndic perdurés dos anys al compliment de les seves funcions al consistori. L'elecció dels càrrecs es realitzava en dos graus i el sistema era extremadament llarg. En primer lloc, es cridava a través d'un pregó els veïns de la ciutat per a què es concentrassin a la parròquia en la qual estaven empadronats. Una vegada reunits als temples, condicionats com col·legis electorals, els veïns assistents escollien un secretari i dos escrutadors a cada circumscripció per a què vigilessin amb la finalitat d'obtenir una òptima transparència en tot el procés electoral. L'elecció es realitzava a veu alta i per separat per a cada càrrec, aquest sistema es repetia posteriorment per a l'elecció dels electors corresponents a cada una de las quatre parròquies en les que

No obstant, els resultats iniciaren l'articulació de dos bàndols: liberals-exaltats i absolutistes-moderats. Pel que fa als regidors, lleugerament n'hi hagué més representants liberals; per contra, l'elit absolutista, fins el 1822, controlà els batlles. Però, encara que tímidament, es produí un avanç cap a una major democratització del poder local perquè anteriorment estaven vedats com a regidors individus que exercien, per exemple, d'administradors de la loteria. Entorn d'un 60% del nou Ajuntament fou integrat per personalitats que no havien ostentat cap ofici polític³³. Els polítics electes juraren el seu nou càrrec mitjançant la fórmula establerta a l'article segon del capítol 337 de la Constitució política: “¿Juras por Dios y los Santos Evangelios guardar y hacer guardar la Constitución política de la Monarquía sancionada por las Cortes generales y extraordinarias de la Nación, ser fiel al Rey, observar las Leyes, y administrar imparcialmente la Justicia?”. Per tant, intrínsecament els obligava des de la fe catòlica a prometre protecció per a la Constitució legitimada per la sobirania nacional, ser lleial al monarca i executar degudament la separació de poders³⁴.

Així doncs, les noves autoritats es marcaren com a objectiu principal la custòdia i salvaguarda del text gadità. El 24 de març de 1820 el regidor de la Paeria Manuel Fuster i Vaquer fou designat comissionat per tal d'assistir a Madrid a la Junta que garantia l'establiment del sistema constitucional³⁵. A més, per tal de controlar la difusió de l'articulat de la carta magna es recuperà una ordre del 29 d'abril de 1812 que prohibia la reimpressió de la Constitució Política sense la llicència del govern. Aquesta ordre afectà a l'impressor Bonaventura Corominas, el més important de Lleida, que no pogué efectuar còpies fins que no tingués l'autorització pertinent; de moment, s'havien de fer arribar de Barcelona³⁶. Per als liberals, la pràctica política, la propagació i la recepció massiva de la constitució entre la majoria de ciutadans complia diverses funcions: d'una banda, fer-los partícips del nou sistema polític i, de l'altra, projectar-se cap a aquests amplis sectors de la societat amb la finalitat de consolidar i generar noves adhesions per tal d'eixamplar les seves bases electorals i assegurar la vigència del nou règim³⁷.

La constitució també es publicà a la Catedral de Lleida i a les quatre parròquies de la ciutat. Es celebrà un ofici d'acció de gràcies, es cantà un *Te Deum*, els militars dispararen les salves d'artilleria al cel i les autoritats visitaren les presons. Segons les actes municipals, regnà la tranquil·litat entre tots els veïns, els quals, en general,

estava dividida la ciutat. Una vegada que s'havien escollit els compromissaris la junta d'electors resultant es reuní poc després per seleccionar en segon grau els càrrecs de l'ajuntament entre els veïns reconeguts de Lleida. Els veïns reconeguts escolliren compromissaris de les parròquies en relació al seu nombre d'electors: set de Sant Llorenç, que tenia 800 veïns; sis de Sant Joan que tenia 758; dos de Santa Maria Magdalena, que tenia 142; i uns altres dos de Sant Andreu, que tenia 200. AML, caixes 1.413 i 1.426, *Expediente formado en razón del nombramiento del Alcalde y Ayuntamiento Constitucional de la presente ciudad de Lérida para el año 1820 y 1821*; i *Diligencias para la elección de electores en 1820*.

33. Vegeu Antoni SÁNCHEZ i CARCELÉN, “Els polítics de Lleida al Trienni Liberal (1820-1823)”, *Història Moderna i Contemporània*, IV (2006), pp. 277-300.

34. AML, Actes de l'Ajuntament de Lleida, 1820, p. 18.

35. *Ibid.*, p. 20.

36. Institut d'Estudis Ilerdencs, [d'ara endavant: IEI], Fons Antic. Dipòsit Antic de l'Hospital de Santa Maria. Correspondència (1820-1822). Cartulari dels oficis passats al senyor Cap Superior Polític d'aquesta província (Catalunya), des del 19 de març del present any 1820 fins al 31 de desembre de 1820.

37. Jordi ROCA VERNET, “La cultura constitucional del Trienni i el discurs sobre el ciutadà liberal”, *Cercles. Revista d'història cultural*, 11 (2008), pp.61 i 63.

reflectiren un gran sentiment de felicitat. Una comunicació datada el 18 de juny de 1820 designà i obligà els mestres de primeres lletres i els sacerdots a ser transmissors de la Constitució Política de la Monarquia als seus alumnes i als seus fidels respectivament³⁸.

El Govern liberal confià en uns eclesiàstics que a Lleida pretengueren controlar i manipular les eleccions dels diputats a Corts. Fins al punt que el cap polític, José de Castellar, efectuà, el 24 d'abril, una exhortació per a què els individus que tenien dret a elecció participessin i votessin, sense fer cas "*a la conspiración*" promoguda pels religiosos. Tant els seculars com els regulars tractaven d'influir i reorientar el vot, per tal de mediatitzar la base de les eleccions, les parroquials. José de Castellar envià un ofici al Capítol i al bisbe Rentería per evitar la intervenció eclesiàstica. Les pressions sorgiren efecte i les eleccions es desenvoluparen amb total normalitat³⁹.

Evidentment, sorgí una dialèctica entre la mobilització popular instigada pel liberalisme per tal de generalitzar la condició de ciutadà i potenciar la seva participació en política i la manca de garanties d'imparcialitat entre els integrants de les meses electorals de les juntes parroquials que n'impediren el seu lliure desenvolupament, provocant que alguns emetessin el seu vot encara que no gaudien d'aquest dret i d'altres ciutadans s'abstienien de concórrer a unes fraudulententes eleccions que posen de manifest la manca d'una pràctica política associada a l'exercici del dret a vot⁴⁰. Per a evitar nous fraus es legislà per vigilar "*la malícia*" del clergat secular i regular als assumptes del govern, ja que s'havia d'eradicar la seva sinistra influència a causa de la seva notòria interferència en els assumptes públics.

La Paeria, per tal d'expandir i consolidar els ideals liberals als nous ciutadans, acordà erigir un monument amb la finalitat que el poble tingués present en tot moment la vigència de la nova llei principal. Fou una làpida commemorativa de la Constitució de Cadis que s'ubicà a la Plaça de la Constitució, antiga Plaça Reial. La llosa constitucional simbolitzava la unió entre la ciutadania i el text promulgat a les Corts de Cadis⁴¹. De fet, els carrers i les places es convertiren en l'àgora on els ciutadans actuaven políticament, fent sentir la seva veu. Als carrers es teixiren els lligams entre la participació i la sobirania, perceben la seva mobilització com l'expressió inequívoca de la seva capacitat d'incidir permanentment en la sobirania de la nació. Però, aquests ciutadans havien de ser propietaris, o com a mínim, no "*vagos*", ja que el sistema polític liberal intentà controlar als que no treballaven perquè esdevenien elements nocius al viure al marge de la societat. Per tant, tot i la universalització de la condició de ciutadà es continuà classificant-los, en aquest cas, segons el seu nivell de renda. Els liberals, per

132

38. La Paeria rebé un ofici del cap polític per a què el govern local a través dels seus batlles de barri vigilessin el compliment de la Reial Ordre de 24 d'abril de 1820 relativa a què els rectors havien d'explicar als seus feligresos la Constitució. AML, Actes de l'Ajuntament de Lleida, 1820, p. 63.

39. ADL, Bisbe Rentería, Lligall 6. Cap Polític de Lleida, 24 d'abril de 1820; i José de Castellar, Cap del Govern Polític Superior de Catalunya. Barcelona, 10 de juliol de 1820.

40. ROCA, "La cultura constitucional del Trienni i el discurs sobre el ciutadà liberal", p. 70.

41. AML, Actes de l'Ajuntament de Lleida, 1820, p. 63. La construcció de la làpida que evocava la Constitució es finalitzà el 25 d'octubre de 1820, el seu autor fou l'artista Antoni Rosich, però no sabem ni el que costà ni les dimensions exactes. A Vilanova d'Alpicat mesurà tres pams, una mida estàndard. Els costà entre 6 i 10 duros ja que no era de marbre sinó que era de pedra del país. IEI, Cartulari dels oficis passats al senyor Cap superior polític en els anys 1820, 1821 i 1822. Tot i que no fou fins el 23 de novembre de 1821 quan el consistori lleidatà l'establí a la Plaça de la Constitució, actual plaça de Sant Joan. Les autoritats locals manifestaren el seu orgull perquè, segons la seva opinió, era una de les millors de tota Catalunya. AML, de l'Ajuntament de Lleida, 1821, p. 104.

garantir l'acció virtuosa dels ciutadans en la política, havien d'assegurar-los unes mínimes condicions econòmiques, que alguns identificaren amb l'accés a la propietat⁴². De fet, els diputats només estigueren a favor d'una Milícia integrada exclusivament per propietaris, encara que es permeté l'enrolament dels rabassers i parcers, això sí, es denegà l'accés als jornalers. Així doncs, la Milícia no només defensà el règim constitucional en els seus aspectes supraestructurals sinó que sobretot s'institucionalitzava com l'organització armada dels propietaris sorgits d'unes noves relacions de producció. La Milícia Nacional Voluntària es convertí en un dels principals suports de la revolució liberal i, dins d'aquesta, dels sectors més radicals, representant la millor eina per defensar la llibertat i la propietat. A Lleida, una tercera part dels milicians voluntaris eren menestrals, una altra tercera part eren comerciants i l'altra eren pagesos, funcionaris, professionals liberals i hisendats⁴³. Per tant, artesans i propietaris estigueren presents, però ambdós mostrarien objectius polítics diferents. Mentre que la burgesia adoptà una actitud moderada en el procés revolucionari perquè tingueren por de les masses populars, els artesans, a través de llur participació en la Milícia, radicalitzaran la institució i intentaran transformar-la en instrument d'una revolució amb trets democràtics⁴⁴.

Els límits del model liberal burgès (1821-1822)

A finals de l'any 1820 s'efectuaren les eleccions per escollir els màxims representants del poder municipal pel 1821. Els militars, que a les anteriors hi votaren, no pogueren votar perquè no eren naturals de Lleida i no tenien residència fixa a la ciutat. El resultat de les mateixes evidencià les grans limitacions del model liberal burgès a una ciutat agrària de l'interior tradicionalment dominada i controlada per uns dirigents afins al conservadorisme i poc avesats a les innovacions polítiques. Es retrocedí en l'intent de sostreure l'oligarquia tradicional lleidatana de l'esfera del poder local, per tant, els patricis assoliren el control una altra vegada per aturar qualsevol situació revolucionària o propera a generar un canvi substancial. Els representants del moderantisme més avesat a l'Antic Règim tornaven a dominar l'ens consistorial. El govern no es refià de la lleialtat dels seus servidors civils, per aquest motiu, per mitjà d'un ofici enviat pel cap polític a l'Ajuntament de Lleida, demanaren detectar la conducta, la instrucció i l'adhesió al sistema constitucional, a més d'altres qualitats polítiques i morals dels membres del nou funcionariat perquè la depuració dels càrrecs públics i el fort control dels possibles futurs integrants esdevingué una garantia per a la consolidació i supervivència del règim liberal⁴⁵.

42. ROCA, "La cultura constitucional del Trienni i el discurs sobre el ciutadà liberal", pp. 62 i 65.

43. Vegeu Juan Sisinio PÉREZ GARZÓN, *Milicia Nacional y revolución burguesa. El prototipo madrileño. 1808-1874*, Madrid, Alianza, 1978, p. 104; i Antoni SÁNCHEZ i CARCELÉN, "La Milícia Nacional de Lleida al Trienni Liberal", *Història Moderna i Contemporània*, V (2007), pp. 195-219.

44. ARNABAT, *La revolució de 1820 i el Trienni liberal a Catalunya*, pp. 123-124 i 128-129.

45. Pretenien obtenir referències de Josep Masmitja, un notari que aspirava a l'obtenció d'una de les places del jutjat de Lleida. Masmitja tingué un informe positiu. Uns dies més tard, també el cap polític, sol·licità al consistori la presentació de l'informe l'adhesió al sistema liberal de Francesc Solano, escrivà i secretari de la Paeria que tenia un passat absolutista. AML, Actes de l'Ajuntament de Lleida, 1821, pp. 22 i 40.

Tot i que a principis de 1821 diversos assumptes continuaven esdevenint els focus principals d'atenció –la capitalitat de la província⁴⁶, l'evolució de l'organització de la Milícia Nacional⁴⁷, els problemes financers i les noves lleis seculars contra l'Església–, les manifestacions absolutistes cada vegada prenen més força, fins al punt que a mitjans d'any la contrarevolució impulsaria la definitiva fractura ideològica i social. Per exemple, Miquel Grau, veí de Lleida, afí als postulats liberals, de fet, formà part com a regidor del consistori *exaltat* del 1823, denuncià l'aparició d'un pamflet atemptatori sobre la seva vida i, a més, subversiu i altament injuriós vers el sistema constitucional adoptat per la Nació i el rei. Antoni de Gomar, advocat del Tribunals Nacionals, inicià un sumari criminal obrint les oportunes diligències. Grau, al·lies *lo colom*, de 56 anys, era llaurador propietari i partidari de la Constitució. Grau declarà que el 5 de juliol es trobà un pamflet manuscrit, al llegir-lo comprovà que es tractava d'una amenaça de mort ja que, segons el text, li tallarien el cap. A més, aquest escrit exhortava la causa reialista amb la inclusió de les consignes “Viva la Religió i viva la Monarquia”⁴⁸.

Altrament, a les eleccions per escollir els representants municipals per a l'any 1822 es discutiren quins individus realment podien exercir el seu vot al suscitar-se de nou la polèmica entorn de la possibilitat que els militars, naturals de Lleida o els que visquessin en aquesta ciutat si gaudien d'un habitatge en propietat o bé el tenien llogat, podien votar a les juntes parroquials per tal de renovar els regidors, ja que segons un ofici del cap polític hi tenien dret, però la Paeria decidí que els militars aquarterats o mòbils no el tindrien. El regidor degà, Antoni Benet de Queraltó, argumentà que segons l'article 313 de la Constitució els veïns d'una població tenien el dret a escollir els seus

46. Al mes de novembre de 1821 finalitzà la cursa per obtenir la capitalitat provincial. Els membres de l'Ajuntament de Lleida donaren les gràcies al senyor Josep Espiga i a Francisco Martínez Marina per haver defensat amb tant encert els interessos de Lleida al aconseguir la capitalitat de la província davant del Congrés. En honor seu els dedicaren un dia d'il·luminació general (el diumenge onze de novembre) i una missa en la qual es cantà un solemne *Te Deum* a la Catedral. AML, Actes de l'Ajuntament de Lleida, 1821, p. 101; i SÁNCHEZ i CARCELÉN, *Absolutisme i liberalisme a Lleida 1814-1828*, p. 315.

47. Vegeu Antoni SÁNCHEZ i CARCELÉN, “La formació de la Milícia Nacional en Lleida (1820-1821)”, *Cuadernos de Historia Contemporánea*, Universidad Autónoma de Madrid, 30 (2008), pp. 251-271. Per tal d'activar l'allistament, el 8 de setembre s'allistà en qualitat de milicià voluntari de Lleida el ciutadà Rafael de Riego, Mariscal de Camp de tots els exèrcits Nacionals. Riego, l'artífex de la revolució liberal, amb aquest gest, reconegué l'esforç lleidatà per mantenir vigent l'esperit constitucional. AML, Actes de l'Ajuntament de Lleida, 1821, p. 82. Bartolomé Vidal, capità de la companyia dels Milicians Voluntaris, declarà: “tinc la satisfacció i l'alt honor de donar a conèixer que el ciutadà Rafael de Riego, Mariscal de Camp dels exèrcits nacionals i primer heroi de la llibertat civil s'ha incorporat i presentat voluntari entre les files dels honrats milicians del meu comandament. Aquesta generosa acció, filla del patriòtic cel que abriga el seu pit al pas que afegeix un llorer a la corona, ens ha engrandit i omplert d'alegria”. AML, Caixa 1448, carpeta 1493, Secretaria General, p. 361. Riego mostrà la seva alegria vers la ciutat i els seus habitants ja que des de la seva arribada tot només rebé elogis, mostrant la seva eterna gratitud vers Lleida. AML, Caixa 1448, carpeta 1493, p. 373, Lleida, 16 de setembre de 1821.

48. Grau afirmà que se l'havia donat Antoni Soteres i que no sabia qui havia pogut ser el seu autor. Soteres, casat, de 24 anys i llaurador, testificà que l'havia trobat en el sòl, al costat de la casa dels hereus de Pere Niubó, i en verificar la gravetat del document l'havia lliurat a Miquel Grau perquè prengués les mesures oportunes. IEI, Fons Antic. Dipòsit Antic de l'Hospital de Santa Maria. Documentació Judicial. Jutjat de Primera Instància de Lleida. Expedients i documents diversos. Capsa 41, any 1821.

representants sense la intervenció de subjectes que no tingueren coneixement de la situació reial d'aquesta ciutat⁴⁹.

A causa d'una nova victòria moderada, alguns individus liberals mostraren la seva disconformitat davant d'aquests resultats, sobretot per la designació de Joan Baptista Casanoves⁵⁰ per ocupar el càrrec de batlle constitucional segon. Josep Comes, subninent d'una de les companyies dels milicians voluntaris, armat amb una pistola, l'utilitzà i disparà diferents trets al carrer, si bé, afortunadament, no ferí a ningú. Comes, d'una manera irracional, denuncià el frau electoral de les eleccions de la parròquia de Sant Andreu. A més, prop de la parròquia de Santa Maria Magdalena es llençaren moltes pedres, algunes feriren a un oficial del batalló de les milícies. Lleida es convertí en una batalla campal que enfrontà les diverses tendències polític-ideològiques. Fins i tot hagué d'intervenir el mariscal de Camp José Bellido, amb l'objectiu de tranquil·litzar els ànims. Bellido comptà amb l'ajut de Ramon Hostalric, comandant de les milícies voluntàries, conjuntament decidiren custodiar les cases capitulars al llarg de tota la nit⁵¹. Normalment, totes les transicions polítiques són difícils i no exemptes de dificultats. La ciutat de Lleida fou un altre exemple d'aquesta realitat. Afortunadament, la celebració de les eleccions no comportà cap ferit de consideració, però l'escissió era evident i el malestar es convertí en ira en comprovar-se que novament algunes personalitats obertament absolutistes continuaven controlant l'ens local. Això sí, dels vuit regidors només un albergà un passat tradicionalista, per tant, encara que lentament, el nou règim liberal incrementava les seves quotes de poder.

La cultura política contrària a la Constitució: el bisbe Rentería

Una vessant de la cultura constitucional reuneix els discursos polítics que sorgiren sobre la Constitució, arran de la nova pràctica política⁵². Els dels liberals del Trienni es vertebraren a l'entorn de la Constitució, a l'igual que els adversaris de l'execució del text gadità. A Lleida, cal destacar la figura del bisbe Simón Antonio

49. “*Todos los años en el mes de Diciembre se reunirán los ciudadanos de cada pueblo, para elegir a pluralidad de votos, con proporción a su vecindario, determinado número de electores, que residan en el mismo pueblo y estén en el ejercicio de los derechos de ciudadano*”. *Constitución política de la monarquía española promulgada en Cádiz a 19 de marzo de 1812*, Cadis, Imp. Real, 1812, p. 104; i AML, Actes de l'Ajuntament de Lleida, 1822, pp. 111-112 i 116.

50. Ciutadà honorat de Lleida, doctor en lleis i advocat, regidor perpetu durant el període 1814-1820 i novament regidor del 1823 fins a la seva mort l'any 1832. Vegeu SÁNCHEZ i CARCELÉN, *La revolució liberal a Lleida (1820-1823)*; i *Els defensors de Ferran VII a Lleida (1823-1833)*.

51. IEI, Cartulari dels oficis passats al senyor Cap superior polític en els anys 1820, 1821 i 1822.

52. Vegeu José Mª PORTILLO VALDÉS, *Revolución de nación. Orígenes de la cultura constitucional en España, 1780-1812*, Madrid, Boletín Oficial del Estado/Centro de Estudios Políticos y Constitucionales, 2000. La cultura política no es refereix únicament als elements discursius. Gabriel ALMOND i Sidney VERBA, *The civic culture, political attitudes and democracy in five nations. An analytic study*, Boston, Little Brow, 1965; María Luz MORÁN, *Elites y cultura política en la España democrática*, a Pilar del CASTILLO i Ismael CRESPO, *Cultura política. Enfoques teóricos y análisis empíricos*, València, Tirant lo Blanch, 1997; i Stephen WELCH, *The concept of political culture*, Ipswich, St. Martin's Press, 1993.

Rentería y Reyes (1819-1824)⁵³ perquè esdevingué el baluard del tradicionalisme en oposar-se enèrgicament a les reformes liberals derivades de l'aplicació de la carta magna mitjançant l'enviament de diversos oficis i representacions dirigides a les Corts en defensa dels drets de l'Església i de la Religió, a on expressà que els agents de la revolució pretengueren que els bisbes “*cupriéramos con el manto de la Religión*” totes les seves maquinacions, dirigides principalment a la destrucció del catolicisme i que es confongués l'àmbit sagrat amb el profà. Així doncs, Rentería intervingué en assumptes polítics per tal de protestar contra les noves lleis i decrets del Govern liberal amb l'objectiu de capgirar les resolucions de les Corts Constitucionals. De fet, Rentería avivà una lluita ja dirimida a les Corts gaditanes entre el poder terrenal i el poder espiritual. La Bíblia serví a Rentería per refusar la majoria de les iniciatives legislatives liberals. Al seu ofici *Al clero secular y regular y a los pueblos de nuestro obispado salud en nuestro Señor Jesu-Cristo*⁵⁴ desaprova la sobirania nacional de les Corts perquè aquesta màxima revolucionària trastornà l'ordre natural i la tranquil·litat pública. A més, sense cap legitimació modificà la forma de govern, establí la democràcia i sostragué la sobirania a Ferran VII, violant el jurament de guardar els seus drets, però conservaren el nombre de Monarquia per autolegitimar-se. Rentería es mostrà obertament contrari a la sobirania nacional perquè el poble no estava preparat per poder-la exercir. A més, el sistema liberal era revolucionari i anàrquic. L'establiment de les cambres representatives inventades pels polítics i pels filòsofs moderns (Montesquieu) eren contràries a la unitat política del govern monàrquic, introduïen la desconfiança i la lluita entre els sobirans i els diputats de la nació, dividint-la en partits. Aquesta política només podia conduir a una guerra civil. Altrament, criticà els liberals per obligar el poble a jurar una Constitució de la que no tenien res a veure. Per contra, Rentería caracteritzà l'absolutisme com un sistema just, moderat i equitatiu.

Rentería equiparà liberalisme amb protestantisme. Era una filosofia herètica en mostrar-se contrària a l'Església catòlica, i sobretot perquè suprimí el Sant Tribunal de la Inquisició⁵⁵, considerat per Rentería el primer baluard de la fe. De fet, a partir de la seva abolició s'havien propagat les heretgies, els llibres obscens i impius com, per exemple, la mateixa *Gazeta* del Govern constitucional i la immoralitat.

Per a Rentería, els liberals no havien respectat l'article dotzè de la Constitució “*la religión de la Nación española es y será perpetuamente la católica, apostólica,*

53 ACL, [d'ara endavant: ACL], Col·lacions, vol. 36 (1816-1831). Pius VII el designà bisbe de Lleida per la mort de Remigio Lasanta, p. 191. Prengué possessió del bisbat a la catedral de Lleida el 16 de juny de 1819, p. 200. La Paeria li organitzà una gran recepció popular. AML, Actes de l'Ajuntament de Lleida, 1819, p. 69. SÁNCHEZ I CARCELÉN, *Absolutisme i liberalisme a Lleida 1814-1828*, p. 144.

54 IEI, Llegat Areny. D. Simón Antonio de Rentería y Reyes, Obispo de Lérida, *Al clero secular y regular y a los pueblos de nuestro obispado salud en nuestro Señor Jesu-Cristo*, Bonaventura Coromines, impressor, Palau Episcopal de Lleida, 1 de desembre de 1823.

55 La primera carta pastoral enviada per Rentería a les Corts es titulà *Con motivo de haberse suprimido el Tribunal de la Inquisición, y mandando que se pasasen a los Illmos. Sres. Obispos las causas pendientes, se contestó el oficio siguiente al Sr. Secretario del Despacho de Gracia y Justicia*. Aquest ofici féu referència al Decret de les Corts de Cadis de 22 de febrer de 1813, el qual assignà als bisbes l'obligació de fer-se càrrec de les causes penals per opinions religioses. Rentería es mostrà en total desacord, al·legant que els bisbes només tenien la potestat d'aplicar l'excomunió, per tant, els malfactors tindrien impunitat i es destruiria la moralitat. IEI, Llegat Areny. *Colección de los oficios y representaciones que desde el año 1820 ha dirigido el Obispo de Lérida al Gobierno y Cortes llamadas constitucionales, reclamando contra sus decretos en materias eclesiásticas, y publica para la instrucción del clero y pueblo de su diócesis*. D. Simón Antonio de Rentería y Reyes, Obispo de Lérida, Bonaventura Coromines, impressor, Palau Episcopal de Lleida, 1 de desembre de 1823, p. 9.

romana, única verdadera. La Nación la protege por leyes sabias y justas, y prohíbe el ejercicio de cualquiera otra”, al·legant tolerància civil de fet⁵⁶. Generaren una descatolització de la societat, suprimiren els monestirs i gradualment els convents de regulars (el segon baluard de la fe)⁵⁷. Les Corts defensaren la secularització dels religiosos⁵⁸. A més, reduïren el delme a la meitat al convertir-lo en una contribució civil, contrariant el cinquè precepte de l'Església que manava als seus fidels el pagament del delme per cobrir les despeses del culte i el clergat; eliminaren el dret natural de l'Església sobre els seus béns, designant-los béns nacionals⁵⁹, se'ls prohibí l'adquisició de qualsevol propietat, se'ls impedí l'establiment de qualsevol fundació piadosa i es destinà al crèdit públic les seves propietats, reduint al clergat a la mendicitat; i per últim, es privà el clergat dels seus furs i de la seva immunitat personal⁶⁰.

També protestà per la intromissió dels liberals en l'àmbit formatiu. Rentería argumentà que el Concili de Trento concedí privativament als bisbes la direcció dels Seminaris Conciliars, per mitjà del qual designaven als mestres que formaven als nous

56. A l'ofici número VIII, *Representación al Rey Nuestro Señor sobre la incompetencia de autoridad que se atribuyen las Cortes, para establecer, variar, y reformar la Disciplina Eclesiastica*, Rentería argumentà que l'Estat i l'Església estaven separats i, per tant, el poder civil no podia intervenir en l'organització del poder religiós. Un poder era temporal i l'altre era diví i espiritual. Crist quan fundà l'Església situà el seu govern en els bisbes, establint-se el cinquè precepte, el pagament de delmes, fixat a partir de l'Antic Testament i per Crist, fundat en raons morals amb la intenció que l'Església perdurés mentre que hi hagués món (independència política a través de l'econòmica). Per tant, si eliminaven els delmes l'Església perdria tota la seva independència i la seva llibertat. Número VIII, Lleida, 22 de desembre de 1821, pp. 46-52.

57. A l'ofici número III, *Representación dirigida a las Cortes contra el proyecto de Ley sobre la supresión de Monacales, y Regulares*, Rentería es mostrà contrari a aquesta proposta legislativa perquè considerava que anteriorment s'havia implantat en d'altres països i havia ocasionat la desaparició del catolicisme, segons el seu parer era una constant el fet que a partir de mitjans del segle XVIII s'havien reduït molt els regulars, sobretot a les zones rurals. Cal recordar que una funció dels regulars era la de suplir les baixes, les vacants o les malalties dels capellans, que eren ordinaris. Número III, Lleida, 26 de setembre de 1820, pp. 13-14.

58. A l'ofici número II, *Su dictamen sobre la secularización de los Regulares*, Rentería es postulà contrari a aquesta mesura legislativa perquè els regulars efectuaven un tasca important en ajudar els sacerdots seculars en les seves tasques pròpies del ministeri pastoral. Número II, Lleida, 14 de gener de 1821, Simón bisbe de Lleida a Manuel Garcia Herreros, Secretari d'Estat i del despatx universal de Gràcia i Justícia, p. 11.

59. L'àmbit econòmic era força important i, per aquest motiu, Rentería li dedicà un altre ofici, el número X, una *Contestación de S.S Ilma. a los Directores generales del crédito público contra la ocupación de los bienes de las iglesias*, on respongué que aquesta ocupació era contrària al dret sobre la propietat perquè les seves adquisicions havien complert amb l'autoritat legítima en cada moment, pagant en moltes els drets d'amortització. Pel bisbe era una invenció i un "título imaginario" el fet que haguessin de passar a ser béns nacionals ja que l'Església els gestionava pel bé de la Nació. A més, el Concili de Trento aprovà que qui intentés usurpar els béns de l'Església se l'havia de condemnar a l'excomunió. Número X, Lleida, 24 d'agost de 1821, Simón bisbe de Lleida als Senyors Directors de la Junta Nacional del Crèdit Públic, pp. 108-109.

60. A l'ofici número XIV contactà fins i tot amb Ferran VII en la seva *Representación al Rey, para que no sancione el desafuero criminal del Estado Eclesiastico, que propone el proyecto del código criminal*. En aquest ofici, el bisbe sol·licità al Monarca que no sancionés aquest codi perquè el clergat perdria el seu fur. Número XIV, 12 de maig de 1822. Simón bisbe de Lleida. Santa visita de Fraga, pp. 136-138.

sacerdots, però les Corts crearen una Direcció General d'estudis⁶¹, extensiva als Seminaris Conciliars, privant-los d'aquests nomenaments, alhora que fomentaven cursos propers al jansenisme. En definitiva, per Rentería els liberals proposaren un cisma i la usurpació de l'autoritat espiritual de l'Església per la potestat secular⁶², atribuint-se la facultat de decidir quins eren els drets essencials del Papa, dels bisbes, dels capellans i de distribuir el poder espiritual⁶³ segons les seves idees anàrquiques. El

61. A l'ofici número XI, *Contestación a la circular de la Dirección General de Estudios sobre los que se dan en el Seminario Conciliar de Lérida*, Simón de Rentería argumentà que la Direcció dels estudis dels Seminaris, segons la seva naturalesa i el disposat pel sant Concili de Trento en la sessió 23 Capítol 18, era pròpia i privativa dels bisbes, a qui corresponia l'educació i la instrucció religiosa dels Seminaris. En aquests organismes s'impartia una sana doctrina, la filosofia de Guevara, l'obra *De Religione* del Bailli, la Teologia Escolàstica i la moral de Biluart, però les institucions teològiques de Lleó, tot i que s'intentaven ensenyar a les Universitats, es comptaven amb la confiança del bisbe. Número XI, Lleida, 16 de gener de 1822. Simón bisbe de Lleida als Senyors de la Direcció General d'Estudis del Regne, pp. 111-113. A l'ofici número XV, *Representación a las cortes, reclamando la dirección, que compete privativamente a los obispos sobre sus Seminarios Conciliares contra el decreto, que los somete a la Dirección General de Estudios*, Rentería manifestà que segons aquests Decrets, l'ensenyança pública passaria de ser una competència dels Seminaris Conciliars a ser-ho de la Direcció General d'Estudis. El bisbe exposà que aquesta llei era contrària al Concili de Trento. A més, afirmà que aquesta institució era molt important per les funcions que realitzava a l'hora de preparar als que havien d'exercir el sacerdoci en un futur, com també provar-los, introduir-los en les regles de conducta, ensenyar-los el cos doctrinal i situar-los en una parròquia. Per tant, hauria de ser potestat del bisbe i no del poder civil. Finalment, amenaçà amb un cisma si les reformes del Trienni continuaven perquè eren contràries a la unitat de la Nació. Número XV, Lleida, 22 d'octubre de 1822, pp. 139-143.

138

62. A l'ofici número IX, *Representación de S.S. Ilma. a las Cortes sobre la incompetencia de su autoridad para establecer, variar, y reformar la Disciplina Eclesiástica*, el bisbe de Lleida denuncià que les Corts estaven tractant temes d'exclusivitat eclesiàstica com el Delme, les Primícies, la demarcació de les parròquies, el nombre de capellans, la reducció del nombre d'eclesiàstics en les catedrals i en les col·legiats i la dotació dels bisbes i dels canonges. Rentería considerà que només hi tenien potestat el Papa o bé els Concilis de l'Església. Segons la seva opinió, les Corts destruïren el poder dels bisbats i atemptaren contra l'autoritat de l'Església donada per Crist als Apòstols. També afirmà que abans que els emperadors agafessin la fe cristiana, l'Església ja tenia el seu poder i una autoritat lliure, independent i plenament definida. Número XIX, Lleida, 22 de febrer de 1821, Simón bisbe de Lleida, pp. 53-95. A l'ofici número XII, *Representación de S.S.I. a las Cortes sobre la independencia de la Iglesia en el arreglo de las materias eclesiásticas*, Rentería considerà que les Corts s'haurien d'encarregar només dels assumptes civils basant-se en les sagrades escriptures i en la tradició eclesiàstica, emplaçant a les Corts a dirigir-se al Papa amb l'objectiu d'establir un acord. Número XII, p. 114. A l'ofici número XIII, *Representación a las Cortes contra el artículo 335 del código criminal, que atribuye a la potestad civil autoridad acerca de todas las materias de disciplina exterior de la Iglesia de España*, el bisbe desitjà una separació entre les lleis de la Religió, que eren les que regalaven la conducta de l'home i el seu esperit religiós, el qual comprenia totes les regles de la Fe, dels costums i també totes les de l'exterior del culte diví i de la disciplina eclesiàstica, amb les lleis de la societat que eren les que legislaven sobre l'ordre exterior de la societat entre tots els homes. Segons Rentería, les autoritats liberals pretengueren que l'Església passés a ser una institució política més. Així doncs, s'oposà enèrgicament ja que l'Església tenia una potestat pròpia, privativa i exclusiva per tal d'establir els canons, jutjar i dictaminar el seu règim i la seva disciplina. Número XIII, Lleida, 3 de maig de 1822, Simón bisbe de Lleida a les Corts, pp. 131-135.

63. Al darrer número, el XVI, redactà una *Representación a las cortes contra el decreto que autoriza el gobierno para remover de sus Iglesias a los parrocos y demás eclesiásticos, sin formación de causa por la autoridad comtetente, y contra el que declara vacantes, ipso facto, los Obispados de los Obispos estrañados del Reyno*. L'1 de novembre de 1822 rebé la comunicació d'aquest Decret pel Ministeri de Gràcia i Justícia. Aquesta nova proposta legislativa li generà un gran sentiment d'amargura, ja que per traslladar els professors i els catedràtics d'Universitat s'havia d'establir anteriorment un judici per confirmar el seu canvi de destí, però als membres de l'Església no es feia el mateix, per tant, per al bisbe aquesta decisió era contrària a la norma que afirmava que tots els ciutadans eren iguals davant la llei, esdevenint, segons el seu parer, la ruïna de la Religió.

darrer consell que donà al poble consistí en demanar-li que no fes cas dels filòsofs i que honrés, amés i mostrés absoluta submissió a Ferran VII⁶⁴.

La premsa al servei de la Constitució: el *Semi-Semanario Ilerdense*⁶⁵

El nou règim pretengué transmetre la nova cultura política als ciutadans, però es topà amb dos obstacles: l'alt índex d'analfabetisme i la propaganda absolutista. Només tingué cert èxit quan s'adreçà a la població culta per mitjà, entre d'altres, dels periòdics. De fet, la premsa es convertí en un dels principals mitjans d'agitació política i ideològica⁶⁶. A Lleida, després de l'experiència del *Diario de Lérida* de l'any 1810, la propaganda ja havia estat utilitzada en la passada Guerra del Francès, aparegué el *Semi-Semanario Ilerdense*, de clara tendència liberal exaltada. S'imprimiren només vuit números ja que es publicà des del 8 de maig fins al 2 de juny l'any 1822, dos cops per setmana, els dimecres i els diumenges, d'aquí el nom. Tenia vuit pàgines mida quartilla que es venien a cinc quarts. Fou editat pel canonge Martín Laguna i també per un militar. A més, comptà amb el suport del cap polític de Lleida, José Cruz Muller, qui féu arribar a tots els ajuntaments caps de partit de la província un prospecte anunciant-ne la creació i manant-los que el fessin córrer pels pobles. El periòdic comptava amb seccions fixes, encapçalades per un article de la Constitució seguit d'una glossa a mode de comentari; una columna editorial; les notícies de la província; les notícies estrangeres; l'anàlisi, interpretació i explicació de les sessions de Corts i de les notes socials. Ràpidament, esdevingué un diari molt polèmic, ja que reflectia molt bé l'ambient de l'època, caracteritzat pels durs enfrontaments entre els liberals constitucionalistes i els absolutistes tradicionalistes. El *Semi-Semanario Ilerdense* passà per dificultats econòmiques perquè no aconseguiren els 200 subscriptors necessaris per al seu autofinançament. A més, comptà amb l'oposició de bona part del clergat i del consistori. Finalment, hagueren de tancar-lo per falta dels citats 200 subscriptors, desapareixent definitivament el 9 de juliol de 1822 després d'un sorollós enfrontament amb l'Ajuntament Constitucional de Lleida, fet que evidencià la desunió entre els liberals més moderats i els exaltats⁶⁷.

Els liberals constitucionalistes que promogueren la publicació tingueren com a principal objectiu difondre i fidelitzar la Constitució de 1812 entre els lleidatans instruïts. El número I adjuntà l'article setè de la Constitució Política de la Monarquia: “*todo español está obligado a ser fiel a la Constitución, obedecer las leyes, y respetar las autoridades establecidas*”. Per consolidar el règim, els liberals intentaren convèncer el conjunt de la població de la utilitat i el benefici que traurien si complien la legalitat

64. Simón Antonio de RENTERÍA, *Al clero secular y regular y a los pueblos de nuestro obispado salud en nuestro Señor Jesu-Cristo*, pp. 16-23.

65. Antoni SÁNCHEZ i CARCELÉN, “El Semi-Semanario Ilerdense (1822)”, *El Argonauta Español*, 6 (2009), <<http://argonauta.imageson.org/document120.html>>.

66. A Catalunya es publicaren 43 periòdics. La majoria, un 40%, d'orientació constitucional, un 28% d'orientació liberal exaltada, un 18% d'orientació liberal moderada i, finalment, un 13% de reialistes. Alberto GIL NOVALES “La prensa en el Trienio liberal (1820-1823)”, dins Manuel TUÑÓN DE LARA, Antonio ELORZA i Manuel PÉREZ LEDESMA, *Prensa y sociedad en España (1820-1936)*, Madrid, Edicusa, 1975, pp. 201-206.

67. IEI, Fons Antic, Dipòsit Antic de l'Hospital de Santa Maria, Informes, documents i articles manuscrits relatius a la polèmica mantinguda entre l'Ajuntament constitucional de Lleida i el *Semi-Semanario Ilerdense*, 1822, caps 126; i IEI, Hemeroteca, *Semi-Semanario Ilerdense*.

establerta en la Constitució, la base jurídica del sistema liberal. La seva columna editorial manifestà que per estimar la pàtria s'havia d'obeir la Constitució, perquè, segons Sant Pau, era una doctrina inscrita en el dret natural i diví. Així doncs, es barrejà política i religió per compatibilitzar el liberalisme amb el catolicisme.

Al número II es publicà l'article novè de la Constitució Política de la Monarquia “*Está asimismo obligado todo español a defender la patria con las armas, cuando sea llamado por la ley*”. Aquesta màxima legislativa era imprescindible per pal·liar la principal problemàtica que tenia el govern liberal: la insurrecció realista que es podia frenar amb la mobilització de quintes i llesves. A la columna editorial, Martín Laguna incidí en l'extrema importància del fet de servir a l'Estat per ajudar-lo fermament.

El número IV incorporà l'article tretzè de la Constitució “*el objeto del Gobierno es la felicidad de la Nación, puesto que el fin de toda sociedad política no es otro que el bien estar de los individuos que la componen*”. Per l'eclesiàstic Laguna, la finalitat bàsica de la societat era el benestar dels individus que la formaven, per tant, l'objectiu del Govern era garantir el bé públic.

El número V s'inicià amb l'article desè de la Constitució, en aquest es recolliren tots els territoris que formaven l'imperi espanyol. Com la columna mantenia una estreta relació amb l'article exposat anteriorment, es denuncià que els espanyols havien perdut molts territoris a Amèrica, però Martín Laguna argumentà que si hi hagués una forta unió nacional i la Constitució continuava vigent durant un llarg temps es tornarien a conquerir.

140

El número VI integrà l'article catorzè de la Constitució “*el Gobierno de la Nación española es una Monarquía hereditaria*”. El canonge Laguna, a la seva columna, defensà el moderantisme, el “*justo medio*”, la no exaltació de res, amb l'objectiu de consolidar el sistema constitucional. A més, Laguna afirmà que cap eclesiàstic de la ciutat de Lleida havia donat suport ni havia format part dels reialistes, a qui els qualificà de “*dislocos*”, ja que aquests argumentaven que juraren la Constitució de manera obligada, no per voluntat pròpia, criticant els liberals en considerar-los opositors a la Religió. Per replicar als absolutistes, Laguna asseverà que la Constitució no fou imposada i era protectora de la santa Religió. També revelà que es podia morir per la religió, com els màrtirs, però no matar per aquesta. Tot seguit, sostingué que el sistema més viable era el constitucional perquè era l'únic que podia fomentar el progrés i evitar l'extensió de l'anarquia, el desordre i la confusió. Finalment, publicà una carta d'un particular dirigida a l'editor, fent-se ressò d'un individu contrari a què el *Semi-Semanario Ilerdense* incorporés un article de la Constitució al seu inici perquè considerà que era un atac contra l'Església perquè els eclesiàstics eren els únics que poden fer-ho. Aquest document fou el principi del fi del *Semi-Semanario Ilerdense*. En teoria, s'adjuntava un article a fi que la població del carrer pogués conèixer millor la Constitució i, poc a poc, assimilés el nou règim, però els sectors més reaccionaris protestaren perquè consideraven que la pròpia Constitució només s'hauria d'explicar als temples religiosos.

El número VII adicionà l'article sisè de la Constitució “*el amor de la patria es una de las principales obligaciones de todos los españoles, y asimismo el ser justos y benéficos*”. A la columna editorial s'explicà a partir d'efectuar una equivalència entre la Pàtria i la mare de cadascun, així, tots seriem els seus fills i, per tant, desitjaríem el millor benestar per la Pàtria.

El número VIII adjuntà l'article vuitè de la Constitució Política de la Monarquia “*también está obligado todo español, sin distinción alguna, a contribuir en proporción*

de sus haberes para los gastos del Estado”. Martín Laguna, a la seva columna editorial, sostingué que s’havien d’atendre les despeses de l’Estat tal i com ho postulà Jesucrist: “*a Dios lo que es de Dios, y al César lo que es del César*”. La contribució fiscal era imprescindible per a què la hisenda estatal obtingués recursos per incrementar els seus escassos fons i pogués dur a terme el seu projecte polític. Tot i que el context de penúries econòmiques propiciava un elevat frau i una considerable resistència a abonar els tributs, però sense aquests recursos el Govern liberal no podia fer front a la contrarevolució reialista. Per tant, Laguna legitimà l’articulat constitucional a través del Nou Testament. Així doncs, les pràctiques i els discursos polítics del Trienni modificaren la cultura constitucional aportant nous significats a la Constitució de 1812.

El *Semi-Semanario Ilerdense* finalitzà aquest número VIII amb el següent avís: “Els editors d’aquest diari han perdut molts diners en la seva publicació i de continuar aquesta situació no poden continuar, per tant, s’hauria d’acabar la seva publicació amb aquest número”. Aquesta mort anunciada es produí per la superposició dels problemes financers amb els polítics, aquests darrers originats per la reacció suscitada per l’Ajuntament de Lleida front uns sarcasmes publicats al mateix *Semi-Semanario Ilerdense* contra la corporació municipal. De fet, el *Semi-Semanario* considerà que la Paeria no garantia la defensa de la ciutat davant de l’amenaça realista. Com a resposta, el consistori publicà al mateix periòdic un ofici per evidenciar la seva total inutilitat per ser poc patriòtic, no aportar cap tipus d’il·lustració i ser contrari als interessos de la Nació. A més, la municipalitat atacà al *Semi-Semanario Ilerdense* afirmant que “*no vale nada el diario*”. Òbviament, renunciaren a la seva subscripció⁶⁸. Davant l’agressió municipal i, fins i tot, Reial, el *Semi-Semanario* criticà obertament al consistori en publicar que no hi havia cap savi dintre de la seva corporació: “*no tienen luces*”. A més, culpà els jesuïtes d’orquestrar una conspiració sobre la seva publicació amb l’objectiu d’ensorrar-los. Altrament, defensà la conveniència i la utilitat del periòdic perquè donava a conèixer articles de la Constitució i analitzava les sessions de les Corts. Finalment, no assoliren els 200 subscriptors necessaris i hagueren de concloure la seva impressió.

La radicalització de la revolució: el triomf dels liberals exaltats (1823)

El control del Govern espanyol per part de l’ala exaltada del liberalisme des del juliol de 1822 afavorí la renovació integral del consistori amb l’exclusiva elecció d’individus liberals. L’1 de gener de 1823 es produí la pressa de possessió dels nous batlles (Francesc Xavier Soldevila, notari; i Josep Pinós, advocat), regidors i un síndic. S’hauria de destacar el nombre dels nous regidors ja que foren set en comptes de quatre. Per tant, s’establí un govern de concentració per tal d’intentar superar la situació límit imposada per l’imminent invasió de les tropes franceses enviades per la Santa Aliança⁶⁹.

68. A Ferran VII li agradà la censura d’una nova publicació liberal i envià una Reial Ordre a l’Ajuntament de Lleida a través de José Cruz Muller, governador polític de la província de Lleida, per comunicar que al mateix Rei li havia afalagat la defensa que havia realitzat la municipalitat sobre les calumnies i les mentides que divulgà el *Semi-Semanario Ilerdense*, totalment contraries a l’honor del poble. També els felicità per la seva conducta patriòtica i constitucional. IEI, Informes, documents i articles manuscrits relatius a la polèmica mantinguda entre l’Ajuntament constitucional de Lleida i el *Semi-Semanario Ilerdense*, 1822, caps 126.

69. AML, Actes de l’Ajuntament de Lleida, 1823, p 4; i SÁNCHEZ i CARCELÉN, *Absolutisme i liberalisme a Lleida 1814-1828*, p. 327.

Mai com llavors els sectors revolucionaris i populars liberals gaudiren de tant protagonisme polític. Les eleccions havien sancionat simbòlicament les decisions expressades per aquests a través de les seves mobilitzacions i opinions a la premsa. Els comicis electorals ratificaren les actuacions polítiques precedents. El moviment liberal exaltat havia desplegat una pràctica política basada en la mobilització permanent del poble per tal de consolidar el sistema constitucional i garantir les llibertats dels ciutadans. Aquesta pràctica política comportà la confusió entre el concepte de *sobirania* i el de *participació política*, equiparant la sobirania nacional als drets de l'home que la nació havia d'assegurar. L'exercici de la sobirania era indissociable de la seva condició natural⁷⁰.

La primera determinació dels exaltats lleidatans fou subscriure's a la gasetta de la Cort i al diari de Corts. També acordaren aconseguir tots els decrets de les Corts ordinàries i extraordinàries i, a més, estudiaren la possibilitat de rebre la totalitat dels diaris de la Nació, tenint present que l'anterior consistori moderat havia incomplert aquestes directrius, els exaltats evidenciaren una fervent adhesió vers el règim constitucional. Per assegurar la difusió popular del text gadità, vigilaren si les parròquies lleidatanes explicaven la Constitució política de la monarquia tal i com decretà la Reial ordre del 15 de maig de 1820. El 8 de gener de 1823, el regidor Pau Balaguer constatà que a les parròquies de Sant Joan, de Sant Andreu i de Santa Maria Magdalena no s'explicava perquè els sacerdots d'aquestes parròquies eren proclius a l'absolutisme i, per tant, no contribuïrien a convertir els seus fidels en seguidors del règim liberal. La Paeria els envià un ofici per a què complissin la llei o, en cas contrari, s'atenguessin a les conseqüències⁷¹. De fet, els exaltats perseguiren i repressaliaren els eclesiàstics de tendència ideològica conservadora. Des del 5 de juny de 1822 fins a les 5 del matí del dia 13 de febrer de 1823 el bisbe Rentería⁷² només sortí del palau episcopal per desplaçar-se a la catedral perquè coneixia confidencialment que el Govern revolucionari i els seus agents espiaven tots els seus passos en considerar que era un prelat molt perjudicial per al règim constitucional, que l'eclesiàstic havia titllat d'impíu i d'antisocial. En virtut d'un ofici del cap polític de Lleida, donat a l'una de la matinada del 13 de febrer, Rentería, juntament amb els canonges Josep Vidal i Joan Christósomo Mariategui, fou empresonat i, seguidament, foren desterrats de la ciutat, segons l'opinió del bisbe, per la facció revolucionària de Barcelona, caracteritzada per la seva extrema exaltació.

Així doncs, els exaltats, per tal de garantir la supervivència de la Constitució, no dubtaren a fer front als seus adversaris. El mes de juny, per aconseguir nous recursos per poder finançar la resistència contra l'invasor absolutista, la Diputació juntament amb l'Ajuntament de Lleida decretaren l'expropiació dels fruits i els béns dels seguidors dels *facciosos*, tant dels que agafaren les armes com dels que els donaren auxili; independentment si residien a la ciutat, integraven l'exèrcit invasor o bé estaven a França⁷³.

70. ROCA, "La cultura constitucional del Trienni...", pp. 70-71; i María Cruz ROMEO MATEO, "Los mundos posibles del liberalismo progresista", dins Emilio LA PARRA i Germán RAMÍREZ (eds.), *El primer liberalismo: España y Europa, una perspectiva comparada*, València, Biblioteca Valenciana, 2003, pp. 287-314.

71. AML, Actes de l'Ajuntament de Lleida, 1823, p. 20.

72. Vegeu Antoni SÁNCHEZ i CARCELÉN, "La repressió dels eclesiàstics absolutistes lleidatans al Trienni Liberal: el cas del bisbe Rentería", *Història Moderna i Contemporània*, III (2005), pp. 351-372.

73. AML, Actes de l'Ajuntament de Lleida, 1823, pp. 116-117.

Els exaltats castigaren els contrarevolucionaris i ajudaren els sectors socials més necessitats. El regidor Antoni Ferrer, davant la multitud de “*jornaleros agrícolas pobres*”, el mes de gener proposà, en virtut de l'article sisè de la Constitució “*el amor de la patria es una de las principales obligaciones de todos los españoles, y asimismo el ser justos y benéficos*”, l'obertura d'una subscripció entre tots els veïns de Lleida per a què voluntàriament lliuressin la quantitat que pogueren per assistir als més desfavorits⁷⁴. Aquest gest evidencià la conscienciació de les autoritats polítiques públiques vers la pobresa dels seus conciutadans.

La Paeria, amb la intenció de cercar nous ciutadans disposats a aportar diners, publicà un ban per donar publicitat a aquesta iniciativa destinada a alimentar els famèlics camperols.⁷⁵ Aquest projecte solidari comptà amb la col·laboració dels integrants del capítol catedralici, fins i tot endegaren una *Asociación Benéfica parroquial*⁷⁶. El febrer, el consistori creà una nova Junta de beneficència⁷⁷. Els exaltats pretengueren eixamplar el seu nombre d'adeptes i partidaris dins d'un dels sectors socials més desprotegits i amb més dificultats materials, els qui precisament eren, en principi, més conservadors i, per tant, més proclius a l'absolutisme, en part per l'anterior política liberal moderada-burguesa d'assimilació entre ciutadans i propietaris per la por que tenien a una possible radical subversió social generada per una revolució protagonitzada per unes incontrolades masses populars.

El 19 de març de 1823, els polítics exaltats commemoraren l'aniversari de la publicació de la Constitució segons ordenà el Reial Decret del 14 de maig de 1822. Es celebrà una missa i es cantà un solemne *Te Deum* a la Catedral. Assistiren totes les autoritats civils, militars i religioses lleidatanes i també els caps de família. Fou un dels darrers actes propagandístics del règim liberal⁷⁸. El darrer, pel setembre, consistí en la formació d'una Companyia Cívica composta per patriòtics ciutadans amb l'objectiu de defensar millor la ciutat de Lleida. L'Ajuntament per promoure aquesta iniciativa popular publicà un ban⁷⁹. La Companyia Cívica s'afegí a l'exèrcit i als milicians, esdevenint un nou exemple de col·laboració ciutadana per tal de defensar el règim constitucional fins al darrer instant. A Lleida, el Trienni Liberal finalitzà el 29 d'octubre

74. El cap polític col·laborà amb 320 rals de velló; els regidors Fermí Gigó i Andreu Quer dipositaren 140 rals; el regidor Pau Balaguer donà 60; Josep Corts i Jaume Lamarca lliuraren 40 rals; Antoni Ferrer cooperà amb 30 rals; i, finalment, amb 20 rals el batlle primer, Francesc Soldevila, així com el batlle segon, Josep Pinós i els regidors Joaquim Martorell, Magí Targa, Antoni Martus, Josep Berga i Pere Jordà. AML, Actes de l'Ajuntament de Lleida, 1823, p. 9. Vegeu Antoni SÁNCHEZ i CARCELÉN, “La beneficencia en Lleida durante el Trienio Liberal”, *Estudios de Historia de España*, Universidad Católica de Argentina, Buenos Aires, XI (2009), pp. 249-277.

75. Hi col·laboraren diversos veïns com els llauradors Josep Sales, Antoni Ribé, Isidre Perrafeta i Antoni Solanes; els advocats Joan Bautista Casanoves i Antoni de Gomar; el procurador Joan Bautista Comes; el comerciant Albert Onoz; el negociant Joan Cercòs; i el confiter Mariano Gil. *Ibid.*, 1823, p. 12.

76. *Ibid.*, 1823, p. 10.

77. *Ibid.*, 1823, p. 47.

78. *Ibid.*, 1823, p. 69.

79. Les obligacions dels integrants de la Companyia Cívica consistiren en menjar el mateix que la tropa de l'exèrcit (una ració diària), no cobrar (com la milícia nacional voluntària), però si patien un setge o un atac directe si rebrien un sou, el mateix que els membres de l'exèrcit. *Ibid.*, 1823, p. 183.

de 1823. Poc abans, l'1 d'octubre, Ferran VII havia anul·lat totes les disposicions del govern constitucional⁸⁰.

Reflexió final

L'ocupació napoleònica evidencià el declivi de les estructures institucionals absolutistes i propicià la convocatòria d'unes Corts constituents que proclamaren el 19 de març de 1812 la primera constitució del regne espanyol. La carta magna –de signe liberal– no s'aplicà a una ciutat de Lleida sotmesa al domini de les tropes imperials franceses. A més, Ferran VII anul·là la Constitució i dissolgué les Corts pel cèlebre decret de 4 de maig de 1814. El règim absolut es prolongà fins al març de 1820 quan el monarca acceptà la Pepa. El dia 14 José Ruiz Manzano –batlle Major– llegí una còpia a la plaça Reial. Una salva d'artilleria i un múltiple toc de campanes a la Catedral completaren uns actes oficials que anunciaven l'inici d'una nova experiència política a una ciutat bàsicament agrícola de l'interior del Principat. Els antics vassalls esdevingueren ciutadans. Les immediates eleccions municipals per sufragi masculí censatari i indirecte configuraren el primer consistori constitucional. La Paeria féu erigir una làpida commemorativa de la Constitució per simbolitzar la unió entre la ciutadania i el text gadità. Els mestres de primeres lletres i els sacerdots havien de ser els transmissors de la Constitució Política de la Monarquia. Pràctica política, propagació i recepció massiva de la carta magna foren els principals eixos del projecte liberal.

144

A Lleida, la implantació del model liberal burgès fou limitada per les dificultats a l'hora d'organitzar el cos de la Milícia Nacional –els ciutadans en armes per defensar la llibertat i la propietat–; per la celebració d'uns comicis convulsos que propiciaren un consistori integrat per individus de tendència moderada-absolutista; l'inici d'una intensa contrarevolució reialista a diverses contrades catalanes; la confrontació de l'Església en general i del bisbe de Lleida Simón Antonio Rentería y Reyes –envià diversos oficis i representacions a les Corts per oposar-se a les reformes liberals que vulneraven els drets de l'Església i de la Religió– en particular; i la curta vigència d'una publicació de clara tendència liberal –*El Semi-Semanari Ilerdense*– per falta de subscriptors i suport institucional –animadversió del propi consistori lleidatà.

A l'any 1823 triomfaren uns liberals exaltats caracteritzats per la persecució i repressió exercida vers els eclesiàstics conservadors –per exemple, expulsió de la ciutat, entre d'altres, del bisbe Rentería–; per la creació de la *Asociación Benéfica parroquial* per eixamplar el seu nombre d'adeptes i partidaris dins dels sectors socials més desprotegits i amb més dificultats materials; i, per últim, per la formació d'una Companyia Cívica composta per patriòtics ciutadans amb la finalitat de resistir i d'intentar mantenir vigent el sistema liberal.

80 *Ibid.*, 1823, p. 196; i IEI, Llegat Areny, Ordres Reials, Reial Decret de Ferran VII de l'1 d'octubre de 1823.